

ARAABIA KOHVIPUU

Coffea arabica

- Tõenäoliselt pärineb kohvipuu Etioopia Kaffa provintsi mägimetsadest. Kohalikud, kes algselt lisasid kohvipuu lehti loomasöödale, märkasid peagi, et loomad olid pärast selle taime söömist elavamad ja „lõbusamad“. Inimesed hakkasid kohvi jooma 6. sajandil.
- 13. ja 14. sajandil jõudis kohvipuu oma sünnimaalt Etioopiast Jeemenisse, rajati esimesed kohviistandused ning taime seemnetest – kohviubadest – valmistatud joogi joomine kogus tasapisi populaarsust. 16. sajandil avati Mekas esimene kohvik ja kohv levis kiiresti üle kogu islamimaailma.
- Kuni 17. sajandini ei kasvatatud kohvipuud mujal kui Araabia poolsaarel. Araablased valvasid kohvi hoolega, sest see oli kohalikele kaupmeestele väga hea sissetulekuallikas. Igasugune roheliste seemnete eksport oli seetõttu keelatud ja selle eest karistati karmilt. 1616. aastal õnnestus Hollandi spioonidel aga smugeldada kohviseemneid ühte oma kolooniasse – Jaava saarele.
- Järk-järgult hakkasid ka teised Euroopa suurriigid oma kolooniates kohvi kasvatama. 18. sajandil hakati kohvi kasvatama Ameerikas – inglased töid selle Jamaicale ning pärast põlismetsade maharaiumist osutus ka Brasiilia kohvi kasvatamiseks sobivaks.
- Kuna koloniaalvalitsuse eesmärk oli rikkuse suurendamiseks võimalikult palju eksportida, pidid koloniaalriigid oma majandust kohandama ja keskenduma ühe või mitme kultuurtaime ekspordiks kasvatamisele. Orjapidamine ja muud sunnitöö vormid tagasid piisava tööjõu. (Näiteks Kariibi mere ja Brasiilia istandustes, Jaaval jne sõltusid Kesk-Ameerika ja Ida-Aafrika väikeste kohviistantuste pidajad põlvkond põlvkonna järel inimkaubitsejatest ja sunnitööst, kuigi nad harisid sageli oma maad ise.)

SUHKRUROOG

Saccharum officinarum

- Suhkruroog on pärit Paapua Uus-Guineast, kuid inimesed kasutasid seda esmakordselt Indias, kus umbes 2500 aastat tagasi hakati selle taime varsi lõikama, et saada magusat mahla, millest hiljem õpiti suhkrut valmistama.
- Indiast levis suhkruroo kasvatamine Lääne-Aafrika rannikule ja seejärel Hispaaniasse.
- Christopher Columbus tõi suhkruroo seemikud Ameerikasse ja Euroopa kolonialistid rajasid sinna hiiglaslikud suhkrurooistandused, et toota eurooplastele suhkrut. (Suhkrutootmiseks sobiv suhkruroog kasvab ainult troopilises ja lähistroopilises kliimas.) Just nendesse istandustesse sattusid paljud neist umbes 12 miljonist orjast, kes orjakaubanduse ajastul Aafrikast Ameerikasse toodi. Kolooniatest saadi odavat tööjõudu (orjad) ja toorainet (suhkruroogu), Euroopa aga töötles ja müüs suhkrut.
- Roosuhkru import välismaalt jätkus kuni Napoleoni sõdade lõpuni, mil Napoleon Bonaparte kehtestas Inglise kaupadele impordikeelu. Selle tulemusena algas suhkruppeedi kasvatamine ja roosuhkur asendati järk-järgult peedisuhkruga, kuigi peedisuhkrut on keerulisem ja kallim toota. Suhkru hinda võivad mõjutada paljud tegurid, sealhulgas vähene suhkruroo tootmine kliimamuutuste tõttu või põllumajanduspoliitika (näiteks suhkruroost saadud suhkrule kõrge tollimaksu kehtestamine).

KAKAOPUU

Theobroma cacao

- Kakaopuu on pärit Ameerika troopilistest piirkondadest.
- Kakao ja šokolaad jõudsid Euroopasse alles 16. sajandil, kui Hispaania vallutaja Hernán Cortés tõi need Ameerikast Hispaaniasse.
- Kakao kogus ka Euroopas populaarsust ning 17. sajandi lõpuks oli selle tarbimine nii laialt levinud, et Portugali, Prantsuse, Inglise ja Hollandi asunikud rajasid oma Lõuna-Ameerika kolooniatesse kakaoistandused.
- Sageli sundisid asunikud põlisameeriklasi tegema rasket tööd rasketes tingimustes. See koos epideemiatega tõi kaasa tohutu põlisrahvastiku vähenemise – vaid viiekümne aastaga umbes 25 miljonilt 3 miljonile. Põllumajanduses tekkis peagi tööjõupuudus. Selle probleemi lahendamiseks hakati Aafrikast sisse tooma mustanahalisi orje, keda sunniti töötama nii kakao- kui ka muudes istandustes.
- Aafrikas hakkasid asunikud kakaoistandusi rajama alles 19. sajandil. Guinea lahe rannik osutus kakao kasvatamiseks sobivaimaks ning Lääne-Aafrikast sai kiiresti maailma juhtiv kakaoubade tootja ja eksportija. Tänapäeval moodustab Lääne-Aafrika kakao kaks kolmandikku kogu maailma kakaotoodangust. Suurimad kasvatajad ja eksportijad on Elevandiluurannik, Ghana ja Nigeeria.
- Üks kakaokasvatusega kaasnevaid probleeme on metsade hävitamine. Kakaokasvatajad võtavad troopilise metsa maha ja istutavad selle asemele kakaopuid. Umbes 20 aastat pärast istutamist hakkab aga kakaopuude saagikus järk-järgult vähenema. Seda põhjustab enamasti pinnase ammendumine ja vanade puude vastupanuvõime vähenemine kahjuritele ja haigustele. Istanduste taastamine on väikekasvatajate jaoks sageli liiga kulukas ja seetõttu rajatakse teistes piirkondades järk-järgult uusi kakaoistandusi, mis tähendab järjekordsete põlismetsade mahavõtmist.

BANAANIPUU

perekond *Musa*

- Arvatakse, et banaanid pärinevad Kagu-Aasiast, kust need levisid rahvastikurände käigus Vaikse ookeani saartele, Madagaskarile, Aafrikasse, Indiasse ja Araabia maadesse.
- Euroopasse jõudsid banaanid koos islamiusuliste araablastega 9. ja 10. sajandil. Pärast araablaste lüüasaamist jätkasid Portugali ja Hispaania kolonialistid banaanide kasvatamist peamiselt oma kolooniates ning banaanid jõudsid Aasiast, Aafrikast ja Araabia maailmast Lõuna- ja Kesk-Ameerikasse.
- Ameerika Ühendriikides hakati banaanidega laialdaselt kaubitsema alles 19. sajandi lõpus. Ameerika ettevõtjad avastasid, et Kariibi mere piirkonnast üliodavalt hangitud banaane sai müüa Ameerika suurlinnades mitu korda kõrgema hinnaga. 20. sajandi alguseks kuulusid banaane importivatele USA ettevõtjatele juba suured banaan- ja suhkrurooistandused Kesk-Ameerikas ja Kariibi mere piirkonnas ning neil ettevõtjatel oli suur mõju sealsete riikide poliitikale ja majandusele.
- Banaanid on enim tarbitavad värsked puuviljad maailmas, istanduste töötajatel ja väiketalunikel on aga ebaõiglaselt väikesed töötasud ja kehvad töötingimused. Tootmistingimused on kahtlemata probleemsed ning ülemaailmne konkurents eksportijate vahel kahjustab tarneahela kõige nõrgemat lüli – kasvatajat. Üks võimalus nende probleemide lahendamiseks on juurutada õiglast kaubandust (Fairtrade).